

Målnummer:	Ö4317-94	Avdelning:	
Domsnummer:	SÖ55-95		
Avgörandedatum:	1995-04-04		
Rubrik:	Frågor om tillämpning av 2 kap 9 § KL. Gåldenär har krävts på skuld bestående av dels kapitalbelopp dels ränta. Det förhållandet att räntan angivits med felaktigt belopp har inte ansetts hindra att kravet på erläggande av kapitalbeloppet kunde gälla klar och förfallen skuld.		
Lagrum:	2 kap. 9 § konkurslagen (1987:672)		
Rättsfall:	NJA 1982 s. 366		

REFERAT

Skandinaviska Enskilda Banken ansökte hos Stockholms TR att Fastighetsbolaget Liverpool i Örnsköldsvik AB skulle försättas i konkurs. Till stöd för sin ansökan anförde banken att bolaget häftade i skuld till banken med 4 678 000 kr jämte ränta, att skulden hade sagts upp till betalning med anledning av att bolaget inte hade fullgjort sina betalningsförpliktelser samt att bolaget trots betalningsanmaning inte hade erlagt någon betalning till banken, varför det enligt 2 kap 9 § KL var visat att bolaget var på obestånd.

Banken åberopade ett av bolaget utfärdat skuldebrev avseende ett lån på 4 678 000 kr från Svensk Fastighetskredit AB och upplyste att banken hade övertagit fordringen. För lånet gällde vissa till skuldebrevet fogade allmänna villkor. Under punkt 14 i de allmänna villkoren med rubriken Meddelanden m m föreskrevs bl a följande.

Låntagare och pantsättare skall underrätta långgivaren om adressändring. Har meddelande som rör detta lån av långgivaren i rekommenderat brev avsänts till någon av ovannämnda personer under dennes i skuldebrevet angivna adress eller ny adress, som är känd för långgivaren, skall meddelandet anses ha kommit adressaten tillhanda senast på sjunde dagen efter avsändandet. Banken åberopade också två brev från banken till bolaget, dagtecknade d 14 sept resp d 6 okt 1993. I breven förklarade sig banken - under hänvisning till att bolaget inte kunde rätt fullgöra sina betalningsförpliktelser - säga upp bolagets samtliga krediter och anmoda bolaget att omgående lösa sin skuld i dess helhet. Vidare framhölls att underlåtenhet att infria skulden kunde medföra konkursansökan. De båda breven var likalydande, bortsett från att bolagets totala skuld i det första brevet angavs till 6765311 kr och i det senare brevet till 6 812 195 kr. I båda fallen uppgavs skulden bestå av dels kapitalbeloppet 4 678 000 kr dels ränta per brevets datum. Räntan uppgick enligt det första brevet till 2 087 311 kr och enligt det senare till 2 134 195 kr.

Det senare av de båda breven var försett med ett d 12 okt 1993 daterat erkännande av mottagandet, undertecknat av P.N. i egenskap av styrelseledamot och behörig firmatecknare för bolaget. Beträffande det första brevet upplystes att detta hade tillställts bolaget i rekommenderad försändelse, som dock hade återkommit outlöst.

Bolaget bestred konkursansökningen. Det fordrade kapitalbeloppet vitsordades men inte räntan. Som grund för sitt bestridande anförde bolaget att det inte var på obestånd och att bankens fordran inte var förfallen till betalning.

Förutsättning för tillämpning av 2 kap 9 § KL förelåg inte enligt bolaget, eftersom krediten inte hade uppsagts till betalning före betalningsanmaningen. Bolaget gjorde också gällande att banken hade betryggande säkerhet för sin fordran.

Banken medgav under målets handläggning att överenskommelse hade träffats om viss ränteeftergift och att den fordrade räntan därför hade kommit att anges till för högt belopp. Räntebeloppet i betalningsanmaningen skulle rätteligen ha varit 588 180 kr. Banken gjorde i första hand gällande att krediten var förfallen till betalning utan föregående uppsägning. I andra hand åberopades att uppsägning hade skett genom det rekommenderade brevet d 14 sept 1993.

TR:n (rådmannen Järnstrand) anförde i beslut d 8 mars 1994: Till stöd för sin begäran att Liverpoolbolaget skall försättas i konkurs har S-E-Banken åberopat presumtionsregeln i 2 kap 9 § KL, dvs att Liverpoolbolaget uppmanats att betala klar och förfallen skuld men underlåtit att göra detta. Ostridigt i målet är att Liverpoolbolaget d 12 okt delgavs en betalningsanmaning avseende aktuell kredits kapitalskuld och ränta per d 6 okt 1993. Fråga är om S-E-Bankens fordran vid tidpunkten för kravets framställande, dvs delgivningen av betalningsanmaningen, var klar och förfallen och Liverpoolbolaget dessutom medvetet därom.

En fordran anses inte vara klar om gäldenären bestrider den och bestridandet inte är uppenbart ogrundat. Därtill kommer att fordringen skall vara förfallen till betalning vid tidpunkten för kravets framställande.

TR:n behandlade härefter påståendet att fordringen var förfallen till betalning utan föregående uppsägning. Detta påstående godtogs inte. Härefter fortsatte TR:n: I andra hand har S-E-Banken åberopat att en betalningsanmaning innebärande uppsägning av krediten avsänts d 15 sept 1993 och att den - eftersom den sänts i rekommenderat brev i enlighet med bestämmelserna i skuldebrevets allmänna villkor punkt 14 - får anses ha kommit Liverpoolbolaget tillhanda senast sjunde dagen efter avsändandet. Detta trots att S-E-Banken vitsordat att brevet återkommit outlöst. - Att lägga en presumtionsregel till grund för tillämpningen av en annan presumtionsregel kan i vart fall inte tillåtas i konkursrätten. Liverpoolbolaget har således inte heller genom betalningsanmaningen av d 14 sept 1993 blivit varse att skulden var klar och framför allt förfallen.

På grund av det anförda finner TR:n att förutsättningar för tillämpning av insolvenspresumtion enligt 2 kap 9 § KL ej föreligger. Med hänsyn härtill och då det i övrigt inte visats att Liverpoolbolaget är på obestånd kan konkursansökan inte vinna bifall.

Banken överklagade i Svea HovR och yrkade bifall till konkursansökningen.

Bolaget bestred ändring och åberopade därvid även att punkten 14 i skuldebrevets allmänna villkor var oskälig.

HovR:n (hovrättslagmannen Victor, adj led, rådmannen Prom och hovrättsassessorn Weihe, referent) anförde i beslut d 2 maj 1994: HovR:n finner liksom TR:n att fordran, med hänsyn till vad som förekommit, inte skall anses förfallen till betalning utan att banken anmodat bolaget att infria skuldebrevet.

Vad sedan gäller frågan om fordran förfallit till betalning före betalningsanmaningen d 6 okt 1993 är ostridigt att banken d 15 sept 1993 avsänt en uppsägning i rekommenderat brev i enlighet med bestämmelserna i skuldebrevets allmänna villkor punkt 14. Det är vidare ostridigt att bolaget ej löst ut försändelsen. Banken hävdar att fordran härigenom har förfallit till betalning, vilket bestrids av bolaget. Bolaget gör bl a gällande att det ägt lita till det av banken sist utfärdade meddelandet nämligen den i

betalningsanmaningen av d 6 okt 1993 upprepade uppsägningen - och att uppsägningen därför först skall anses vara verkställd i samband med betalningsanmaningen.

Efter att ha återgett bestämmelsen i punkt 14 i skuldebrevets allmänna villkor anförde HovR:n: Enligt allmänna rättsgrundsatser inom avtalsrätten kan rättsverkningar knytas till meddelanden, t ex uppsägningar, när dessa kommit adressaten till handa (jfr bl a 2 § avtalslagen). Innebörden av detta begrepp kan i detaljer variera allt efter situationen men utgångspunkten för tolkningen är att rättsverkningarna knyts till den tidpunkt då mottagaren satts i tillfälle att omedelbart ta del av meddelandets innehåll. Det krävs inte att han verkligen tagit del av meddelandet, att det kommit till hans kännedom. Gällande rätt torde vara att ett meddelande i rekommenderat brev som lämnats för befordran med posten till mottagarens senast kända adress, i normalfallet är tillräckligt bevis för att mottagaren haft sådant tillfälle.

I detta fall har låntagare och pantsättare enligt avtalet accepterat att meddelanden som sänds till dem i rekommenderat brev till den adress de uppgivit för banken skall anses ha kommit dem till handa. Detta är inte fråga om en presumptionsregel utan ett avtalsvillkor om vad som gäller vid angivna förutsättningar.

HovR:n finner således att enligt avtalet skall bankens anmodan till bolaget att infria skuldebrevet anses ha kommit bolaget till handa med följd att fordran är förfallen. HovR:n anmärker att bankens anmodan, även bortsett från avtalet, enligt gällande rätt torde ha kommit bolaget till handa mot bakgrund av att bolaget inte ens påstått att anmodan inte varit tillgänglig för bolaget.

De frågor som vid angivna ställningstagande kvarstår att pröva är bl a om avtalsvillkoret med hänsyn till omständigheterna i detta särskilda fall kan anses vara oskäligt samt vilken följd detta i sådant fall skall få i frågan om fordran är förfallen och om banken utfäst att inom viss tid inte säga upp krediten med följd att fordran dessförinnan inte är förfallen. Beroende på utgången av dessa frågor kan bevisskyldigheten i solvensfrågan komma att åvila bolaget och då skall prövas om bolaget har visat att det inte är på obestånd. Dessa frågor har TR:n i anledning av sitt ställningstagande lämnat obesvarade. Parterna har åberopat en relativt omfattande utredning i dessa delar. Med hänsyn till instansordningens princip bör prövningen inte ske först i HovR:n varför målet skall återförvisas till TR:n för erforderlig behandling.

På anförda skäl undanröjer HovR:n TR:ns beslut i dess helhet och återförvisar målet till TR:n för erforderlig behandling.

Efter fortsatt handläggning av målet meddelade TR:n (rådmannen Tjulander) beslut d 1 juli 1994.

I beslutet anförde TR:n bl a: Till styrkande av bolagets insolvens hatbanken åberopat en betalningsanmaning enligt 2 kap 9 § KL, vilken anmaning delgavs bolaget genom dess ställföreträdare P.N. d 12 okt 1993. Det är ostridigt att bolaget inte har erlagt betalning enligt anmaningen.

För att en underlåtenhet att följa en betalningsanmaning skall kunna godtas som bevis om insolvens erfordras enligt ordalydelsen i 2 kap 9 § KL att anmaningen gäller en skuld som är "klar och förfallen". I rättspraxis har fastslagits att skulden skall vara förfallen till betalning redan då betalningsanmaningen delges gäldenären och att den således inte kan sägas upp till betalning i själva anmaningsskrivelsen. Eftersom bevispresumtionen med betalningsanmaning bygger på förutsättningen att gäldenärens betalningsskyldighet måste framstå som så odiskutabel även för gäldenären själv att hans underlåtenhet att betala enbart kan bero på betalningsoförmåga, måste lagens föreskrift om att skulden skall vara "klar och förfallen" tolkas så att såväl skuldens storlek som dess egenskap att vara förfallen till betalning måste stå klara för gäldenären när denne mottager betalningsanmaningen.

Den av banken åberopade betalningsanmaningen gäller två särskilt angivna skuldbelopp, nämligen dels en kapitalskuld på 4678000 kr och dels ett belopp som anges vara ränta per d 6 okt 1993. Betalningsanmaningen inleds med en mening där krediten "härmed" säges upp. Banken har dock i konkursmålet åberopat tidigare uppsägningsskrivelser till stöd för att skulden var förfallen till betalning.

Det har i konkursmålet blivit ostridigt att räntebeloppet i betalningsanmaningen är felaktigt beräknat. I den delen avser således anmaningen inte någon "klar" skuld. Kapitalbeloppet i anmaningen är däremot en sådan klar skuld som avses med stadgandet i 2 kap 9 § KL.

Vad därefter gäller frågan om kapitalbeloppet även var förfallet till betalning, har parterna olika ståndpunkter både i frågan om förfalltid för skulden och i frågan om bankens rätt att säga upp skulden till betalning vid tidpunkten för betalningsanmaningen. Parterna synes dock i vart fall vara ense om att skulden måste sägas upp för att bli förfallen till betalning vid denna tid.

I fråga om den av banken åberopade uppsägningsskrivelsen, som är av d 14 sept 1993, är det ostridigt att den inte hade kommit någon företrädare för Liverpoolbolaget till handa då P.N. på bolagets vägnar mottog betalningsanmaningen. Denna handling innehåller inte heller någon hänvisning till en föregående uppsägningsskrivelse. Vid mottagandet av betalningsanmaningen hade bolagets företrädare således över huvud taget inte någon möjlighet att inse att skulden redan hade blivit uppsagd av banken. An mindre kan det alltså ha stått så klart för dem att betalningstiden för skulden verkligen hade inträtt, att bolagets underlåtenhet att betala kapitalskulden kan tjäna som bevisning om bolagets insolvens. Oavsett hur det i verkligheten förhåller sig med bankens rätt att säga upp lånet till betalning och med dess möjlighet att åberopa skrivelsen d 14 sept 1993 som en giltig uppsägning, kan konkursansökan således inte bifallas med stöd av 2 kap 9 § KL. Det har inte heller genom annan utredning blivit styrkt att Liverpoolbolaget är insolvent, inte ens om både kapitalbeloppet och den av banken påstådda räntefordran föreligger och är förfallna till betalning. Bankens konkursansökan kan därför inte vinna bifall.

Konkursansökan ogillas.

Banken överklagade i HovR:n och yrkade bifall till konkursansökningen.

Bolaget bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Nilsson samt hovrättsråden Lampa, referent, och Fenborn) anförde i beslut d 6 sept 1994: I målet är fråga om tillämpning av 2 kap 9 § KL. Detta lagrum innehåller en presumtionsregel som bygger på tanken att utebliven betalning från gäldenärens sida kan godtas som bevis för obestånd i situationer där den bristande betalningen typiskt sett bottnar i betalningsoförmåga hos gäldenären. Finns anledning anta att den uteblivna betalningen har annan orsak faller presumtionen. För lagrummets tillämplighet krävs därför att det är fråga om en "klar och förfallen" skuld. Detta innebär att den skuld varom anmodan om betalning görs skall vara såväl klar som förfallen vid tidpunkten för betalningsanmaningen.

Det är inte ovanligt att en gäldenär som utsätts för ett krav som till vissa delar är ostridigt likväl håller inne med hela betalningen för att på så sätt skaffa sig en bättre position vid eventuella förhandlingar. Det finns därför anledning räkna med att den uteblivna betalningen också i sådana situationer kan bero på annat än betalningsoförmåga.

Det är i målet ostridigt att räntan i betalningsanmaningen upptagits till ett felaktigt belopp. Den fordran betalningsanmaningen avser kan därför inte anses vara klar. Som framgår av det nyss sagda ändras detta förhållande inte av att

kapitalbeloppet i sig utgör en klar skuld. Presumptionsregeln i 2 kap 9 § KL är därför redan på denna grund inte tillämplig.

HovR:n gör inte någon annan bedömning än den TR:n har gjort i frågan om bolagets företrädare insett att fordran var förfallen till betalning vid tidpunkten för betalningsanmaningen. Lydelsen av betalningsanmaningen tyder på att inte ens banken ansåg det klart att fordran var förfallen till betalning vid denna tidpunkt. Såsom TR:n har funnit kan inte bolagets underlåtenhet att erlægga betalning vid dessa förhållanden tjäna som bevis för bolagets insolvens. Även denna omständighet medför att bankens ansökan inte kan vinna bifall med stöd av 2 kap 9 § KL.

På grund härav - och då banken inte heller på annat sätt styrkt att bolaget är insolvent - lämnas besvären utan bifall.

Banken (ombud advokaten K-A.O.) överklagade och yrkade att HD skulle försätta bolaget i konkurs, alternativt återförvisa målet till HovR:n för ny prövning.

Bolaget (ombud advokaten L.Z.) bestred ändring.

HD meddelade prövningstillstånd beträffande dels frågan huruvida uppsägning skett antingen genom det rekommenderade brev som banken sänt till bolaget eller genom den senare utsända betalningsanmaningen, dels frågan huruvida den oriktiga angivelsen av räntebeloppet medfört att betalningsanmaningen inte kan anses ha avsett en sådan "klar och förfallen skuld" som avses i 2 kap 9 § KL, dels frågan huruvida bolagets uppfattning i sistnämnda avseende haft betydelse för tillämpningen av det angivna lagrummet, ävensom beträffande rättegångskostnaderna. Frågan om prövningstillstånd beträffande målet i övrigt förklarades vilande.

Målet avgjordes efter föredragning.

HD (JustR:n Knutsson, Munck, Danelius, referent, Nilsson och Regner) fattade följande slutliga beslut: Skäl. För bolagets lån gällde vissa vid skuldebrevet d 29 okt 1991 fogade allmänna villkor. Enligt punkt 14 i dessa villkor skulle - med visst undantag som inte är tillämpligt i detta mål - meddelande rörande lånet, som långgivaren sänt i rekommenderat brev till låntagaren under dennes i skuldebrevet angivna adress eller en ny för långgivaren känd adress, anses ha kommit adressaten tillhanda senast på sjunde dagen efter avsändandet. Parterna får anses härigenom ha avtalat att även en uppsägning av lånet skulle kunna ske i enlighet med föreskrifterna i denna klausul. Bankens rekommenderade brev av d 14 sept 1993 har därför, oavsett att det inte avhämtats av bolaget utan återsänts till banken, medfört att lånet uppsagts till betalning.

I sitt följande brev av d 6 okt 1993, som enligt särskild kvittering mottogs av bolaget d 12 okt 1993, förklarade banken på nytt att den sade upp bolagets krediter. Även om denna förklaring varit ägnad att hos bolaget skapa viss oklarhet om den rättsliga situationen, kan den inte anses innebära att den tidigare uppsägningen förlorat sin verkan.

Brevet av d 6 okt 1993 innehöll också en anmaning till bolaget att betala sin skuld med de belopp avseende kapital och ränta som närmare angavs i brevet. Parterna är ense om att räntan därvid upptogs till ett alltför högt belopp. Räntebeloppet kunde emellertid lätt särskiljas från kapitalbeloppet, och felaktigheten beträffande räntebeloppet kan inte anses ha hindrat att kapitalbeloppet vid tillämpning av 2 kap 9 § KL kunde utgöra en klar och förfallen skuld (jfr NJA 1982 s 366).

Eftersom bolaget rent faktiskt inte tagit del av bankens brev av d 14 sept 1993 och det nya brevet av d 6 okt 1993 inte innehöll någon hänvisning till en tidigare gjord uppsägning utan enligt sin ordalydelse framstod som en ny

uppsägning, kan bolaget ha svävat i villfarelse om huruvida det förelåg en förfallen skuld. En eventuell sådan villfarelse är emellertid att bedöma mot bakgrund av att bolaget med tillämpning av punkt 14 i de allmänna villkoren skall anses ha fått del av meddelandet i brevet av d 14 sept 1993. En faktisk okunnighet om dess innehåll saknar därför betydelse vid tillämpningen av 2 kap 9 § KL.

Red hänsyn till det sätt på vilket HD:s prövningstillstånd avgränsats saknas anledning att i detta beslut pröva huruvida det förelåg någon annan omständighet som kunde medföra att bolagets kapitalskuld inte utgjorde en klar och förfallen skuld.

Svaren på de frågor som ställts i HD:s prövningstillstånd föranleder inte att HovR:ns beslut skall fastställas. Det är därför påkallat att utvidga prövningen genom att meddela prövningstillstånd även i återstoden av målet. De ytterligare frågor som därvid uppkommer till bedömning är av sådant slag att de lämpligen bör prövas av HovR:n.

HD:s avgörande. HD förklarar att uppsägning skall anses ha skett genom bankens brev av d 14 sept 1993, att den oriktiga angivelsen av räntebeloppet i bankens brev av d 6 okt 1993 inte medfört att betalningsanmaningen inte kan ha avsett en sådan "klar och förfallen skuld" som avses i 2 kap 9 § KL samt att bolagets uppfattning beträffande förekomsten av en "klar och förfallen skuld" inte haft betydelse för tillämpningen av det angivna lagrummet.

HD meddelar prövningstillstånd beträffande målet i övrigt, undanröjer HovR:ns beslut samt återförvisar målet till HovR:n för fortsatt behandling.

HD:s beslut meddelades d 4 april 1995 (nr SÖ 55).

Sökord: Konkurs; Ränta

Litteratur:
